

ΒΙΟΣ
ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ
ΤΟΥ ΣΑΛΟΥ

Μετάφραση
ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΣΟΥΚΗΣ

Ἐπίμετρο
Οἱ σαλοὶ στὴ Βυζαντινὴ κοινωνία
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΚΑΤΣΙΑΝΗΣ

ΓΕΦΥΡΕΣ

Ἐκδόσεις Ἄρμος

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ

Ὁ ὅσιος Ἀνδρέας ὁ Σαλός, Σκύθης τὴν καταγωγὴν, ἔζησε τὸν ἰ αἰῶνα στὴν Κωνσταντινούπολη ὅπου εἶχε μεταφερθεῖ ὡς δοῦλος καὶ ὅπου ἔδρασε προσποιούμενος τὸν σαλό, τὸν «ἔξηχο», ὕστερα ἀπὸ θεία προτροπὴ πού ἔλαβε σὲ ὄραμά του.

Ὁ παρὼν βίος του εἶναι ἔργο τοῦ ἱερέως Νικηφόρου, φίλου καὶ πνευματικοῦ τοῦ ὁσίου, ἐνὸς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ πρέπει νὰ ἔχει γραφεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰ αἰῶνα.

Γιὰ τὴ μετάφραση λάβαμε ὑπ' ὄψιν μόνο τὸ κείμενο τῆς ἐκδόσεως Migne PG 111, 627-888 (λείπει τὸ κεφάλαιο 22), χωρὶς νὰ τὸ συμπληρώσουμε μὲ κείμενα ἄλλων κωδίκων. Ἀποφύγαμε, ἐπίσης, γλωσσικές, ἱστορικὲς ἢ ἄλλες παρατηρήσεις καὶ ἐπεξηγήσεις, ἐφόσον σκοπὸς μας δὲν εἶναι ἡ φιλολογικὴ παρουσίαση τοῦ ἔργου, ἀλλὰ ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν πλησιέστερη μεταφορὰ του στὴ ὀμιλουμένη σήμερα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀποπειρώμενοι νὰ διατηρήσουμε τὸ ὕφος καὶ τὴ συγκίνηση πού προκαλεῖ τὸ ἔξοχο κείμενο τοῦ πρωτοτύπου.

Ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴ μνήμη τοῦ ὁσίου Ἀνδρέου τοῦ Σαλοῦ τὴν 28η Μαΐου.

Βίος ἀγίου Ἀνδρέου τοῦ Σαλοῦ

Προοίμιο

α' ΤΟΝ ΒΙΟ ἐναρέτου ἀνδρός θὰ σᾶς διηγηθῶ, ἀγαπητοί μου, καὶ σᾶς παρακαλῶ, ἐντείνετε τὴν προσοχή σας, γιατί πρόκειται γιὰ ἱστορία μελίρρυτη, ἀποστάζουσα εὐωδία καὶ ἡδονικὴ γλυκύτητα. Ἐτοιμασθεῖτε, παιδιά μου, νὰ τὴν ἀπολαύσετε ὀλόψυχα καὶ νὰ εὐφρανθεῖτε, γιὰ νὰ λάβω κι ἐγὼ δύναμη νὰ ἀνταποκριθῶ στὸ μέγα αὐτὸ ἐγχείρημα, νὰ παραθέσω τὰ πνευματικὰ κατορθώματα τοῦ ἀνδρός. Ἡ διήγηση ἀρχίζει ὡς ἀκολούθως:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

β' ΖΟΥΣΕ ΚΑΠΟΤΕ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως, ἓνας ἀνδρας πού λεγόταν Θεόγνωστος. Εἶχε τιμηθεῖ ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοσπαθαρίου, ἀργότερα δὲ διορίστηκε στρατηγὸς στὶς ἀνατολικὲς περιοχές. Ὁ Θεόγνωστος εἶχε πολλοὺς δούλους καὶ ἀγόρασε κι ἄλλους, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ αὐτὸς πού τώρα ἐγκωμιάζεται ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μου. Ἦταν Σκύθης τὸ γένος κι ὁ πιὸ νέος ἀπὸ τοὺς δούλους πού ἀγόρασε ὁ κύριός του. Διέθετε ἐξαιρετικὴ ἐμφάνιση κι αὐτὸ ἱκανοποίησε τὸν ἀφέντη του, ὁ ὁποῖος τὸν προσέλαβε

στην προσωπική του ύπηρεσία, δὲν ἀμέλησε δὲ νὰ τὸν μορφώσει στὰ ἱερὰ γράμματα (δὲν μιλοῦσε ἑλληνικά). Ἐξυπνος καθὼς ἦταν, ἔμαθε πολὺ γρήγορα τὶς ἱερὲς γραφὲς καθὼς καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου, δηλαδὴ τὰ ἑλληνικά, καὶ μάλιστα τόσο γρήγορα, πὺ ὁ δάσκαλός του θαύμασε γιὰ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἀφομοίωσε τὰ μαθήματα. Σύντομα μάλιστα ὁ ἀφέντης του τὸν σταμάτησε ἀπὸ τὶς σπουδὲς καὶ τὸν διόρισε προσωπικό του γραμματέα. Ὑπηρετήσε μὲ τόση ἐπιμέλεια καὶ ἀφοσίωση τὸν ἀφέντη του, ὥστε νὰ γίνῃ ἀγαπητὸς τόσο ἀπὸ τὸν ἴδιο ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ σύζυγό του, καθὼς καὶ ἀπὸ ὅσους σύχναζαν στὸ σπίτι τους.

γ' Ὁ Θεόγνωστος ἔδειχνε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν εὐνοιά του στὸν δοῦλο του, καὶ τοῦ ἔδινε ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ ρούχα του, καὶ ὅλοι ἔλεγαν πὺ ὁ δοῦλος εἶναι πιὸ καλοντυμένος ἀπὸ τὸν ἀφέντη.

Σύχναζε καὶ στὴν ἐκκλησία καὶ μελετοῦσε ἀχόρταγα τὰ μαρτύρια τῶν ἀγίων καὶ τοὺς βίους τῶν θεοφόρων πατέρων καὶ ἡ καρδιά του φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ τοὺς μιμηθεῖ. Ἐτσι, μιὰ μέρα πῆρε μόνος του τὴν ἀπόφαση νὰ δοθεῖ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ ξεκίνησε τὴν ἀγαθὴ πολιτεία μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Σηκώθηκε τὰ μεσάνυχτα ἀπὸ τὸ κρεβάτι του καὶ κατὰ μίμηση τῶν ἀγίων ἄρχισε νὰ προσεύχεται. Ὁ δόλιος ὁμως δαίμονας φθόνησε τὸ ὠραῖο ξεκίνημα τοῦ νέου καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἐμποδίσει. Πῆγε ἐκεῖ τὴν ὥρα πὺ προσευχόταν ὁ νέος καὶ ἄρχισε νὰ χτυπάει μὲ τρομερὸ πάταγο τὶς πόρτες. Τρόμαξε ἐκεῖνος, σταμάτησε τὴν προσευχή καὶ ἔτρεξε νὰ κρυφτεῖ κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματά του. Ὁ δαίμονας χάρηκε μ' αὐτὸ πὺ εἶδε —αὐτὸς πὺ δὲν εἶδε ποτὲ χαρὰ στὰ μάτια του— καὶ εἶπε σὲ κάποιον ὁμοίό του:

«Γιὰ κοίτα πὺ πῆγε νὰ τὰ βάλει μαζί μας καὶ αὐτὸς ὁ σαλιάρης!»

δ' Αὐτὰ εἶπε καὶ χάθηκε. Ὁ κατατρομαγμένος νέος ἔπεσε τότε σὲ βαθὺ ὕπνο κι εἶδε ὄνειρο, πὼς βρέθηκε σὲ θέατρο, ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι πολλοὶ καὶ γινόταν μεγάλη φασαρία. Στὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ θεάτρου ὑπῆρχε μέγα πλῆθος μαύρων αἰθιοπῶν καὶ στὴν ἄλλη πλῆθος λευκοντυμένων καὶ σεβάσμιων ἀνδρῶν. Οἱ δυὸ αὐτὲς ομάδες εἶχαν μεταξύ τους μιὰ διαφορὰ σχετικὰ μὲ τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου καὶ τῆς πάλης. Οἱ αἰθίοπες εἶχαν φέρει ἕναν τεράστιο γίγαντα καὶ προκαλοῦσαν τοὺς λευκοντυμένους νὰ ἀγωνιστεῖ κάποιος ἀπ' αὐτοὺς μαζί του στὸ δρόμο καὶ στὴν πάλη. Κανεὶς ὡς τότε, ἔλεγαν, δὲν εἶχε καταφέρει νὰ τὸν νικήσει, παρ' ὅλο πὺ εἶχε ἀντιμετωπίσει πολλοὺς ἀντιπάλους. Ἦταν χιλιάρχος τῆς μεγάλης λεγεώνας τοῦ Σατανᾶ.

Ἐνῶ, λοιπὸν, κόμπαζαν οἱ μαῦροι κι ὁ γίγαντας ὀρθίος κοίταζε περιφρονητικὰ τοὺς λευκοντυμένους πὺ βρίσκονταν σὲ ἀμνηχανία, εἶδε ὁ Ἀνδρέας νὰ κατεβαίνει ἀπὸ ψηλὰ ἕνας πανέμορφος νέος, πὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του τρία στεφάνια. Τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν πλεγμένο μὲ ἄνθη ἀπὸ καθαρὸ βασιλικὸ χρυσάφι, τὸ ἄλλο ἦταν κοσμημένο ὀλόκληρο μὲ ἀστραφτεροὺς πολύτιμους λίθους καὶ μαργαριτάρια σὰν ἀστέρια καὶ τὸ τρίτο, μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα δυὸ, ἦταν πλεγμένο μὲ κάθε λογῆς ρόδα, κρίνα καὶ παραδείσια πουλιά, ἀμάραντο, καὶ τόσο εὐωδιαστὸ πὺ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει.

ε' Ὅταν εἶδε τὰ στεφάνια ὁ Ἀνδρέας, λαχταροῦσε νὰ τὰ ἀποκτήσει κι ἀναρωτιόταν μὲ ποιὸ τρόπο θὰ τὸ κατόρθωνε. Πλησίασε λοιπὸν τὸν ὄμορφο νέο καὶ τοῦ λέει:

«Ὁ Χριστὸς νὰ εἶναι μαζί σου, πὲς μου, τὰ πουλᾶς; Βέβαια, ἐγὼ δὲν ἔχω τὸν τρόπο νὰ τὰ ἀγοράσω, ἀλλά, ἂν συμφωνεῖς, θὰ εἰδοποιήσω τὸν κύριό μου κι αὐτὸς θὰ σοῦ δώσει ὅσο χρυσάφι θέλεις γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσεις».

Ὁ νέος χαμογέλασε καὶ τοῦ εἶπε:

«Πίστεψέ με, ἀγαπητέ μου, ἀκόμη κι ἂν μοῦ φέρεις ὅλο τὸ

χρυσάφι τοῦ κόσμου, δὲν θὰ τὰ δώσω οὔτε σὲ σένα, οὔτε σὲ κανέναν ἄλλον, οὔτε καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἀποκαλεῖς κύριό σου. Γιατὶ αὐτὰ τὰ στεφάνια δὲν ἀνήκουν στὸν μάταιο αὐτὸ κόσμο ὅπως νόμισες, ἀλλὰ εἶναι οὐράνιοι θησαυροὶ καὶ στέμματα τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα στεφανώνονται ὅσοι καταβάλλουν ἐκείνους τοὺς μαύρους. Ἄν λοιπὸν θέλεις ὄχι μόνο τὸ ἓνα ἀλλὰ καὶ τὰ τρία στεφάνια, πῆγαινε νὰ παλέψεις μ' ἐκείνον τὸν μαυροτσούκαλο αἰθίοπα. Κι ἂν τὸν νικήσεις, ὄχι μόνο αὐτά, ἀλλὰ κι ἄλλα, ὅσα θελήσεις καὶ πιὸ ὁμορφα ἀκόμη θὰ σοῦ φέρω».

Πῆρε θάρρος τότε ὁ Ἀνδρέας καὶ εἶπε:

«Θὰ τὸ κάνω, πιστεψέ με. Μόνο μάθε μου τὰ τεχνάσματά του».

«Τί; δὲν ξέρεις ὅτι αὐτοὶ οἱ θρασεῖς αἰθίοπες εἶναι στὴν πραγματικότητα δειλοὶ καὶ σάπιοι; Καὶ μὴ σὲ πτοεῖ τὸ ἀνάστημα τοῦ Μαύρου· εἶναι σαθρὸς καὶ ἀνίσχυρος σὰν κότα».

Αὐτὰ κι ἄλλα πολλὰ εἶπε ὁ νέος γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τὸν Ἀνδρέα, κι ὕστερα τὸν κράτησε σὰν νὰ πάλευε μαζί του καὶ τοῦ δίδαξε πῶς νὰ ἀντισταθεῖ στὸν αἰθίοπα. Τέλος τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτί:

«Ὅταν σὲ πιάσει ἀπὸ τὴ μέση καὶ σὲ σηκώσει ψηλά, μὴ φοβηθεῖς· κράτησέ τον κι ἐσὺ ἔτσι ὥστε τὰ σώματά σας νὰ σχηματίσουν σταυρό, καὶ τότε θὰ δεῖς τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

5 Προχώρησε τότε ὁ μακάριος στὴ μέση τῆς παλαιστρας ἀπέναντι ἀπὸ τὸν αἰθίοπα καὶ τοῦ λέει μὲ δυνατὴ φωνή:

«Ἐλα, λοιπὸν, μαυρομούρη, τιποτένιε, ἀνίκανε, νὰ παλέψουμε!»

Ἀμέσως ὁ αἰθίοπας ὄρμησε ξεφυσώντας καὶ οὐρλιάζοντας, ἄρπαξε τὸν Ἀνδρέα κι ἄρχισε νὰ τὸν ταλαιπωρεῖ γιὰ ἀρκετὴ ὥρα, κι αὐτὸ ἔκανε τοὺς αἰθίοπες νὰ χειροκροτοῦν ἐνθουσιασμένοι καὶ τοὺς λευκοντυμένους νὰ στεναρίζουν. Ἦταν βέβαιο, πῶς ὅπου νᾶναι ὁ Μαῦρος θὰ ἔριχνε τὸν Ἀνδρέα καταγῆς μὲ